

חיוב האדם להיבדק – האם בכל המצבים?

לכבוד העורך,

בעקבות מאמרו של הרב דוד ר"ש זנו "קבוצות סיכון חיוב האדם להיבדק" (חוברת ע"א-ע"ב, עמ' 63) התעוררתי לכמה הערות בענין:

1. שאלת חיוב האדם להיבדק מתחלקת לשני חלקים:

א. החיוב כלפי עצמו. ב. החיוב כלפי אחרים.

עיקר הדיון היה, האם אדם כלפי עצמו צריך להיבדק, וכן אם חובה על המערכת הרפואית לסייע בידו. אבל בנוגע לאחרים, לכאורה אם יש חשש שחולה ידביק אנשים אחרים בכל צורה שהיא במחלה בה הוא נגוע, הרי הוא נכנס בגדר "מזיק" (ואם יש בדבר סכנת חיים אולי גם הוא כ"רודף"), שהרי גורם סכנה לסובבים אותו בעצם נוכחותו.

אמנם, נראה שלא נחשיבו כ"אדם המזיק" אלא כ"ממונו המזיק", דמה לי אם מגיח שורו ברשות הרבים או מניח את עצמו ונותן לחיידקים שלו להסתובב בחופשיות. וראיתי בספר "משפטי התורה" (ח"א סי' פ"ז) להרב צבי שפיץ שליט"א, שאם הנזק נגרם בסיוע הניזק, שנשם לגופו את החיידקים, אין כאן אלא "גרמא" מצד המזיק ופטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים. אמנם אם ידוע לנו שהניזק נדבק בלא שסייע בכך (כגון שההדבקות נוצרת ע"י פגיעה ישירה בעור, ואין הניזק מחוסן מפניה), אז הוא מוגדר כמזיק גמור ע"י חיציו וחייב בנזקין¹.

2. היחס הנכון בין הליכה בתמימות עם ה' והאיסור לסמוך על הנס:

יש לציין את תשובתו של הרב יצחק זילברשטיין שליט"א בספר "שושנת העמקים" (עמ' ל"ה-ל"ז) לשאלה האם יש לחייב כל אשה הרה להיבדק לראות אם עובר נדבק באיידס, כי כשנדע שנדבק אפשר להצילו במקרים רבים ע"י תרופות וטיפולים מוקדמים, ומכריע ע"פ דברי הרב אלישיב שליט"א והסטייפלער זצ"ל, שכל זמן שמחלה נסתרת בגופה של האשה ואין ידוע לנו שהיא או עובר נגועים באיידס, יש תקוה שתנצל בלי שום תרופה ע"י רופא כל בשר (אם מכח תפילות ואם ע"י זכויות ומעש"ט, לפי חשבונות שמים). אבל כאשר מתפרסם דבר המחלה (לרופאים, וק"ו לרבים) אז צריכים ניסים גדולים וגלויים כדי להנצל, ולא כל אדם ראוי לכך².

1. ראה עוד שו"ת על החדרת וירוס האיידס לגופו של הזולת, אסיא נז-נח, עמ' 210-209 (תשנ"ז); ספר אסיא י עמ' 127-128.

2. ניסוח השאלה כנראה מוטעה ואיננו מתאים למצב הרפואי הידוע לי. לכן יש לנהוג זהירות רבה ואין לסמוך על האמור למעלה להלכה בלא שאלת חכם מיוחדת.

המצב הידוע ברפואה היום הוא שאם האם היא נשאית של וירוס האיידס, אזי ללא שתקבל טיפול תרופתי בזמן ההריון, סיכויי העובר להיוולד נגוע באיידס הם גבוהים מאד – מעל 25% לעומת זאת, אם אותה אישה נגועה תקבל טיפול רפואי מתאים במהלך ההריון – אזי ניתן להפחית את סיכויי העובר להיוולד נגוע עד להרבה פחות מ-8%. ולכן, כשהאם נגועה, אין שום צורך בבדיקת העובר וההחלטה צריכה ליפול אם לתת או לא לתת טיפול רפואי לאם הנגועה

ראיה לכך הוא מביא מהגמ' בנדרים מ, ב, שכשחלה רבא, ביום הראשון לחלויו אמר לבני ביתו שלא יגלו הדבר לאחרים "דלא ליתרע מזליה" ופירש שם המפרש: ד"דילמא מתצלנא לאלתר", דהיינו שבשעה שאין הדבר מפורסם יתכן שינצל מיד ולא יורע מזלו. וכן מצאנו (שו"ע או"ח סימן ר"ל ס"ב) ש"אין הברכה שרוייה אלא בדבר הסמוי מן העין". גם בנס שעשה אלישע בבית האשה השונמית בריבוי השמן, כתוב (מלכים ב' ד, ד) "וסגרת הדלת בעדן ובעד פניך" – שלא יתגלה הנס.

מקור נוסף מצאנו בפירושו הגר"א על הגמ' ברכות י, א, כשישעיהו הנביא מסר את נבואתו לחזקיהו המלך "צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה", השיב ע"כ חזקיהו: "בן אמוץ, כלה נבואתך וצא. כך מקובלני מבית אבי אבא, אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים". וכתב ע"כ הגר"א: "כלה נבואתך – פירוש, כלה נבואתך בבית ואל תפרסם בחוץ כי דבר המפורסם אי אפשר לבטלו כי אם בקושי גדול". [מפרש "כלה" כענין כליאה וסגירה]. ובמקרה זה, ארע הנס ע"י תפילה ורחמים, ובכ"ז היה רוצה להמעיט את הנס ולהגדיל את הסיכויים לזכות לחסדי ה'.

הכלל העולה, כל עוד איננו יודעים על קיומה של בעיה מסוימת, אנו פונים ישירות לבו"ת ומשליכים עליו את יהבנו ובטחוננו, אבל כאשר כבר ראינו שמשוהו לא מתפקד כשורה, יש להשתדל ג"כ בהליכה לרופאים ולפעול ע"פ הוראותיהם.

[את ההבדל בין בדיקת "טייזקס" אצל בני זוג לבדיקת "איידס" בעוברים, נראה להסביר כך: מה שפסק רבי משה פיינשטיין ב"אגרות משה" להצריך בדיקה, משום שאם נשאי סוג דם זה יפגשו יחד וינשאו זל"ז, כמעט ברור שיהיה פגם אצל הילדים, ואי בדיקה מהוה "עצימת עיניים" והתעלמות מהסכנה. אבל בבדיקת איידס מדובר בנגיף שאיננו יודעים אם בכלל הוא קיים, וגם אם כן – אפשר שיתרפאו ממנו ולא נדע ע"כ לעולם – במקרה זה אנחנו מעדיפים שלא לפתוח את הסתום והמכוסה כפי שנתבאר מקודם].

הרב זלמן אידלמן

מקור: אסיא עג-עד עמ' 190-192 (2004).

על מנת להציל את העובר מלהיפגע. ובוה, כשהאם כמעט נחשבת כ"רודפת" לעובר, ולאור ההבדל בין אחוז גבוה של יילודים פגועים ללא טיפול לבין אחוז נמוך עם טיפול, החובה לטיפול היא לכאורה ברורה. לעומת זאת, הדיון למעלה מתאים אולי למצבים בהם האם איננה ידועה כנגועה באיידס, והשאלה בה מסתפק הגרי"ש אלישיב היא רק האם יש לה חובה להיבדק בעצמה ולדעת אם היא נגועה. גם כאן לכאורה יש להבדיל בין החובה לכלל בנות ישראל להיבדק, כפי שמובא בשאלה שהוצגה לגרי"ש אלישיב שליט"א, לבין החובה של קבוצות סיכון מסוימות להיבדק. ואכן, אילו האם היתה שייכת לקבוצת סיכון בה 50% מבני הקבוצה נגועים באיידס, מניעת הבדיקה תחשב בוודאות לעצימת עיניים אסורה, וראה אגרות משה או"ח (ד) סימן י, ואכמ"ל. כך שלמעשה מן הראוי להורות בכל מקרה של סיכון ממשי לנשיאת איידס, לשאול שאלת חכם ולא לסמוך על האמור למעלה, אלא באישה שאינה שייכת לשום קבוצת סיכון, ובהתאם לנוסח המדוייק של תשובת הגרי"ש אלישיב שליט"א. -- העורך.